

LES BRIEF ANNA WOLTZ

ANNA IN HET KORT

© CARL HERMÈS

Anna Woltz (1981) groeide op in Den Haag. Als vijftienjarige schreef ze een jaar lang columns voor de *Volkskrant* over haar leven op school. In 2002 kwam haar eerste kinderboek uit: *Alles kookt over*. Anna studeerde Geschiedenis in Leiden en is nu fulltime schrijfster; ze heeft 24 boeken geschreven. *Gips* (2015) werd bekroond met de Gouden Griffel en was een televisieserie op Zapp, *Alaska* (2016) kreeg een Zilveren Griffel. In de zomer van 2019 draaide de verfilming van *Mijn bijzonder rare week met Tess* in de bioscoop en voor die herfst schreef Anna *Haaientanden*, het Kinderboekenweekgeschenk 2019. Haar boeken worden vertaald in 18 talen, waaronder Engels, Frans, Duits, Pools, Japans en Chinees.

OVER IK KAN NOG STEEDS NIET VLIEGEN

In de zomer van 1945 gaat Luuk van dertien naar Denemarken om aan te sterken na de hongerwinter. Drie maanden lang mag hij lui in het gras liggen en bessen met room eten. Maar op de boerderij zijn twee meisjes met een geheim. Voor de Nederlandse Ida en de Deense Kirsten is de oorlog nog niet voorbij. Kan Luuk ze helpen? Anna Woltz liet zich voor dit boek inspireren door de verhalen van haar vader, die net als Luuk een wonderbaarlijke zomer in Denemarken beleefde na de Tweede Wereldoorlog. Het boek werd bekroond met de Thea Beckmanprijs voor het beste historische jeugdboek.

LESBRIEF **ANNA WOLTZ**

DRIE VRAGEN AAN ANNA

1 WAT VIND JE LEUKER: LEZEN OF SCHRIJVEN?

'Vanaf mijn twaalfde was het mijn droom om schrijver te worden. Dat kwam doordat ik met zo'n ongelooflijk plezier *lezer* was. Mijn eigen kleine kinderwereld werd oneindig veel groter door de boeken die ik las. Kiezen is dus onmogelijk: schrijver kun je alleen maar zijn als je ook lezer bent.'

2 HOE KUN JE JE ZO GOED IN KINDEREN VERPLAATSSEN?

'Ik weet nog precies hoe het was om zelf tien, twaalf jaar oud te zijn: hoe ik dacht, hoe ik voelde. Maar natuurlijk had ik een andere jeugd dan kinderen van nu. Daarom vind ik het zo leuk om scholen en bibliotheken te bezoeken: bijna wekelijks ga ik in gesprek met kinderen. En elke keer blijkt weer: samen over een boek praten is een geweldige manier om samen over het leven te praten.'

3 HOOGTEPUNT UIT JE CARRIÈRE?

'Het was fantastisch om de Gouden Griffel te winnen voor *Gips* en heel spannend om het Kinderboekenweekgeschenk te mogen schrijven. Maar stiekem ben ik het allergelukkigst achter de computer, bezig aan een nieuw verhaal...'

— 3 VRAGEN AAN ANNA —

LESBRIEF ANNA WOLTZ

Ontwikkelingsgebied:
wereldoriëntatie

Nodig: werkblad 1, voor op
het digibord of om te printen

Duur opdracht: 15 minuten

Klassikaal of individueel
(via het werkblad)

Kerdoelen: 51, 52

LESSUGGESTIE 1

Quiz over de hongerwinter

Door deze kennisquiz te maken – zelfstandig of klassikaal – ontdekken leerlingen meer over de hongerwinter. Ze leren wanneer het was, hoe het kwam en wat mensen allemaal deden om aan eten en brandstof te komen. De quiz is klassikaal te maken. Toon de vragen op het digibord en lees ze voor. Laat leerlingen steeds stemmen op het goede antwoord. Dit kan door ze hun hand op te laten steken of ze te laten opstaan bij het antwoord van hun keuze. Als leerlingen de quiz individueel willen maken, kan dit door het werkblad te printen.

De antwoorden

Vraag 1 - c.

De hongerwinter duurde van september 1944 tot april 1945.

Vraag 2 - b.

Er was zo weinig eten dat er hongersnood heerste. Er zijn duizenden mensen overleden tijdens deze hongerwinter, vooral kinderen en oudere mensen konden niet zo lang zonder eten.

Vraag 3 - a.

Het westen van Nederland was tijdens die laatste oorlogswinter nog steeds bezet door Duitsland. In het zuiden en op het platteland was nog wel eten verkrijgbaar.

Vraag 4 - c.

Van aardappelschillen kookten ze soep, van suikerbiet bakten ze een soort pannenkoeken en de tulpenbollen gooiden ze door de stamp-pot of verwerkten ze in koekjes.

Vraag 5 - a.

De hongerwinter werd veroorzaakt door een staking van de spoorwegen. De Duitsers waren woedend dat de treinen niet meer reden en legden daarom het scheepsverkeer stil. Er kon daardoor geen voedsel meer naar het westen van Nederland worden gebracht.

Vraag 6 - b.

Met handkarren liepen mensen vanuit het westen kilometers en kilometers naar het platteland om eten te kopen of te ruilen. Van Amsterdam naar Lutjebroek of helemaal naar Zwolle. Sommige mensen gingen op de fiets, al hadden die fietsen houten banden, dus dat schoot ook niet echt op. Het was een gevaarlijke tocht, want onderweg kwam men vaak Duitse soldaten tegen.

Vraag 7 - c.

In uitzonderlijke gevallen aten mensen ook poezen die ze wisten te vangen. Het werd dakhaas genoemd omdat het een beetje smaakt zoals haas.

Vraag 8 - b.

Eigenlijk werd alles van hout meegenomen om op te stoken. De blokjes hout werden uit de trambaan gehaald en er waren na de oorlog bijna geen bomen meer over in de steden.

Vraag 9 - a.

De voedselpakketten werden van grote hoogte naar beneden gegooid, dus het was belangrijk dat het eten tegen een stootje kon. Kijk voor een indruk van hoe dat ging dit filmpje: <https://schooltv.nl/video/het-einde-van-de-hongerwinter-het-voedsel-komt-uit-de-lucht/>

Vraag 10 - allemaal goed, al is c echt juist.

De winter was natuurlijk voorbij in het voorjaar van 1945, maar het eten was nog steeds op. In april 1945 mochten de Amerikanen en Engelsen voedselpakketten naar het westen brengen. De Duitsers zagen in dat de honger te erg was. De bevrijding van Nederland volgde snel daarna, op 5 mei 1945.

3 INSPIRERENDE LESTIPS

LESBRIEF ANNA WOLTZ

Ontwikkelingsgebied:

begrijpend lezen, studievaardigheden (kaartgebruik), wereldoriëntatie

Nodig: werkblad 2, een kaart of atlas waar Nederland, Duitsland en Denemarken op staan en een potlood

Duur opdracht:

15 minuten

Individueel

Kerdoelen: 4, 6, 50

LESSUGGESTIE 2

De reis van Luuk & Ida

Luuk en Ida maken samen met een grote groep kinderen een bijzondere reis. Ze rijden vanuit Nederland naar Denemarken om daar op een boerderij aan te sterken na de hongerwinter. Tijdens de reis schrijven ze in hun dagboek.

Leerlingen kunnen de dagboekfragmenten lezen op het werkblad en aan de hand van de plaatsnamen op de kaart tekenen hoe ze zijn gereisd. Laat leerlingen met een kaart of atlas opzoeken waar deze plaatsen liggen.

Dit is de route die Luuk en Ida aflegden: Van Groningen naar Bremen, Hamburg, Kruså en Fåborg. Tot slot stoppen ze even buiten Fåborg, waar ze drie maanden op een boerderij gaan wonen bij een pleeggezin.

3 INSPIRERENDE LESTIPS

LESBRIEF ANNA WOLTZ

Ontwikkelingsgebied:
burgerschap

Duur opdracht: 15 minuten

Klassikaal

Kerdoelen: 2, 3, 35, 37

LESSUGGESTIE 3

Dilemma's

De hoofdpersonen uit *Ik kan nog steeds niet vliegen* krijgen te maken met een aantal lastige veranderingen in hun leven.

Lees onderstaande dilemma's voor en bespreek met de klas wat leerlingen zouden doen in dit soort situaties. Voor welke van de twee zouden zij kiezen? Waarom zouden ze die keuze maken?

Dilemma 1

Bij Ida en Luuk thuis is geen eten, ze zijn mager en hebben al maanden honger. Daarom mogen ze drie maanden naar Denemarken, waar veel te eten is en ze kunnen aansterken.

Wat zou jij kiezen? Thuis bij je familie en vrienden blijven met honger of drie maanden alleen naar een vreemd land waar je heel veel kunt eten?

Dilemma 2

Luuk spreekt geen Deens, Ida een beetje. Toch baalt hij dat hij samen met haar op de boerderij gaat wonen. Zij kunnen misschien wel samen kletsen, maar ze hadden onderweg al ruzie en ze doet steeds zo raar.

Wat zou jij liever willen?

In je eentje bij een familie wonen die je niet verstaat of samen met iemand die je wel verstaat, maar niet zo aardig vindt?

Dilemma 3

Ida's vader is tijdens de oorlog naar een Duits werkkamp gestuurd en ze hoopt dat hij nog leeft. Ze heeft geen idee waar hij is, maar als ze hoort dat er vluchtelingen vanuit Duitsland naar Denemarken zijn gekomen en in kamp Oksbøl zitten, wil ze daarheen. Ze begint in haar eentje aan een gevaarlijke tocht naar de andere kant van Denemarken.

Wat zou jij doen?

Op een veilig plek blijven of een gevaarlijke tocht ondernemen in de hoop je vader terug te vinden?

WERKBLAD

GROEP 6 | 7 | 8
**ANNA
WOLTZ**

1
A

Kennisquiz over de hongerwinter

Ik kan nog steeds niet vliegen speelt zich af rond de hongerwinter.
Wat weet jij over die tijd? Doe de quiz en ontdek het!

KRUIS HET
JUISTE
ANTWOORD
AAN

1 De hongerwinter was een vreselijke periode tijdens de Tweede Wereldoorlog. Wanneer was dat precies?

- a. In het tweede jaar van de oorlog, in 1942.
- b. In het derde jaar van de oorlog, in 1943.
- c. In het laatste jaar van de oorlog, vanaf 1944.

2 Waarom werd het een hongerwinter genoemd?

- a. Omdat het een hele koude en lange winter was.
- b. Omdat er bijna geen eten was, en ook geen brandstof om je huis te verwarmen.
- c. Omdat al het voedsel was bevroren door de kou.

3 Was de hongerwinter in heel Nederland?

- a. Nee, het was met name in het westen van Nederland.
- b. Ja, het was in het hele land.
- c. Nee, het was vooral in het zuiden van Nederland.

4 Wat voor gekke gerechten werden er gegeten toen de winkels leeg raakten?

- a. Wilde bloemen en planten.
- b. Insecten, zoals sprinkhanen en meelwormen.
- c. Tulpenbollen, suikerbieten en aardappelschillen.

5 Hoe werd de hongerwinter eigenlijk veroorzaakt?

- a. Het trein- en scheepsverkeer was stilgelegd, dus er kon geen voedsel naar het westen worden gebracht.
- b. Alle winkels waren gebombardeerd en daardoor konden mensen geen eten meer kopen.
- c. De landbouw en veeteelt lag stil tijdens de oorlog, niets groeide of bleef leven.

6 Waarom trokken de mensen uit de grote steden naar het platteland?

- a. Het was daar veiliger, dus mensen probeerden daarheen te vluchten.
- b. Boeren hadden vaak nog wel eten en door spullen met hen te ruilen, kon men soms wat te eten krijgen.
- c. Ze hadden geen keuze, alle mensen moesten weg van de Duitsers.

WERKBLAD

GROEP 6 | 7 | 8
**ANNA
WOLTZ**

1
B

KRUIS HET
JUISTE
ANTWOORD
AAN

7 Soms vingen mensen een 'dakhaas' en aten die op omdat ze zo'n honger hadden. Wat is een dakhaas?

- a. Een meeuw.
- b. Een mus.
- c. Een poes.

8 Het was die winter heel koud en er was geen gas of andere brandstof om je huis mee te verwarmen. Wat deden mensen om warm te blijven?

- a. Ze pakten hun spullen in en vluchtten naar warmere landen.
- b. Ze zochten overal naar hout om vuur mee te maken. Bomen werden gekapt en verlaten huizen werden gesloopt.
- c. Ze verzamelden dekens en probeerden in beweging te blijven, door veel te lopen of te fietsen.

9 Na maanden van honger kwam er eindelijk eten. Voedselpakketten werden vanuit het vliegtuig naar beneden gegooid! Hoe was het vlees, meel, groente, suiker en bloem verpakt?

- a. De meeste producten waren verpakt in blik, zodat ze tegen een stootje konden.
- b. Het eten kwam aan een parachute naar beneden.
- c. Het voedsel was in kussens genaaid, voor een zachte landing.

10 Wanneer was de hongerwinter voorbij?

- a. Toen de oorlog voorbij was, in mei 1945.
- b. Toen de zomer aanbrak, in het voorjaar van 1945.
- c. In april 1945, toen de voedselpakketten uit de lucht kwamen.

WERKBLAD

GROEP 6 | 7 | 8
**ANNA
WOLTZ**

2_A

De reis van Luuk en Ida

Luuk en Ida maken samen met een grote groep kinderen een bijzondere reis. Ze rijden vanuit Nederland naar Denemarken om daar op een boerderij aan te sterken na de hongerwinter. Tijdens de reis schrijven ze in hun dagboek. Lees de fragmenten en ontdek waar ze zijn. Kun jij op de kaart tekenen hoe ze reizen?

Fragment 1

Uit het dagboek van Luuk

We zijn vertrokken. Het duurde heel lang voor alle kinderen in de juiste bus zaten. Ik had het grote plein nog nooit zo vol gezien. Er stonden vijf grote bussen en heel veel mensen. Ik herkende een paar kinderen uit de buurt, maar de meeste had ik nog nooit gezien. Al snel werd dit een van de beste dagen uit mijn leven. Ik heb drie nieuwe vrienden en we aten worst! 's Avonds sliepen we in Groningen op een zolder van een tabaksfabriek met honderden kinderen op een rij. Het leek de grootste schoolreis ter wereld.

Fragment 2

Uit het dagboek van Ida

Ik lag de hele nacht wakker. Ik was zo benieuwd naar de reis van de volgende dag. Eindelijk zou ik Duitsland zien. Onderweg was het nog lastig om naar buiten te kijken. Iedereen wilde Bremen zien. De stad is totaal verwoest en magere Duitsers kwamen naar onze wagen om om eten te vragen. Niemand vond het zielig, alleen ik. Toen we bij Hamburg reden, was ik de enige die nog wakker was. Ik zag geen verschil tussen Duitsland en Denemarken. We stopten in een kamp in Kruså, net over de grens.

Fragment 3

Uit het dagboek van Luuk

Na een nacht slapen in een stapelbed met drie verdiepingen gingen we weer verder. Er verdwenen steeds meer wagens uit de rij om kinderen af te leveren bij pleegouders. Toen we eindelijk in Fåborg waren, was ik heel blij. Al baalde ik wel dat ik samen met die gekke Ida moest vertrekken. Daar gaat mijn vakantie...

Fragment 4

Uit het dagboek van Ida

In Fåborg hoorde ik dat ik samen met Luuk naar een pleeggezin ga de komende drie maanden. Dat was wel even slikken. Onderweg naar de boerderij net buiten Fåborg zag ik hoe mooi Denemarken is. We reden over heuvels, langs korenvelden, sparrenbossen en weides vol koeien. De huizen hebben hier veel meer kleur dan de huizen in Nederland. Ze lijken geverfd met kleuren uit een dure verfdoos.

WERKBLAD

GROEP 6 | 7 | 8
ANNA
WOLTZ

2_B

TEKEN OP
DE KAART
HOE ZE REIZEN

DE WERELD VAN ANNA WOLTZ